

дою. І тому варто більше активізувати давнє спільнослов'янське слово ЛАД.

Пам'ятаймо, що українська літературна мова, навіть у таких стилях, як діловий, науковий,

зорієнтована на народну основу, і тому зрозумілим є прагнення уникати недолугих, нековирних фраз, витворених у середовищі чиновників.

Олександра СЕРБЕНСЬКА

СЛОВ'ЯНСЬКИЙ ГЕНІЙ В МУЗИЦІ

2010 року світ відзначає 200-річчя від народження великого музиканта Фридерика Шопена. Це був композитор геніяльного обдарування, музика якого постійно тішить любов'ю широких слухацьких кіл, як серед музикантів-фахівців, так і серед аматорів. За міжнародним визнанням, його можна поставити поряд з такими велетнями, як Бетговен і Бах, хоч мусимо визнати, що були між ними й істотні відмінності. Відзначимо дві найхарактерніші з них: Шопен не був універсальним майстром усіх музичних жанрів, а тільки зосередив свою творчість у камерній ділянці музики для фортеп'яно, відмовившись від найбільш впливових і масових сфер опери, симфонії чи хору; він гвалтовно порушив встановлену в Європі від XVIII ст. гегемонію германської музики і вперше на світовому рівні продемонстрував своєрідність і красу слов'янської музики.

Музика для фортеп'яно у першій половині XIX ст. вважалася скоріш розважальною, відпочинковою — „сальоновою“, і не претендувала на втілення вагомих, серйозних дум та образів. Сферою філософських, релігійних чи драматичних та революційних ідей були кантати, ораторії, симфонії, врешті опери — жанри, звернені до великих слухацьких аудиторій. (Камерні твори Баха й Бетговена, що змінювали таке трактування, у той час ще не були відомі загалові.) Фридерик Шопен формально не порушив такого розкладу, він виступав переважно у салонах і не любив масової публіки. Однак своєю музикою він, як справжній романтик, одним з перших привернув увагу до внутрішнього світу окремої людини і зумів показати, що цей світ не менш глибокий, драматичний і важливий, ніж світ зовнішніх, реальних подій. Трагічні події історії Польщі, що глибоко його хвилювали, відобразилися у музиці Шопена крізь призму сприймання вразливої особистості. Композитор наповнив фортеп'яну музику такою глибокою й тонкою психологічністю, що змусив задуматися й серйозно переживати своїх слухачів. Він осягнув

безмежні виразові можливості фортеп'яно, до яких тільки наближалися його попередники й сучасники. Власне завдяки такому злиттю тонкого розуміння людської душі з чарівністю фортеп'яних мелодій та звучань твори Фридерика Шопена здобули невмирущої світової популярності.

Слов'янська інтонація Шопена, неповторний „польський акцент“ його музичної мови не зразу легко сприйнявся у паризьких та інших музичних колах. Відомі непоодинокі випадки, коли авторитетні європейські музиканти (Йоганн Крамер, Ігнац Мошелес, Джакомо Месрбер) намагалися виправляти Шопена, вважаючи його своєрідні ритми помилкою супроти норм музичної грамотності. Зате в серцях слов'янських слухачів ці своєрідності одразу ж отримали гарячий відгук. Одним із перших ще за життя композитора своє захоплення його музикою висловив Тарас Шевченко, який писав про твори Шопена у своєму щоденнику: „Я ніколи не наслухаюся цих загальнослов'янських, сердечно, глибоко журливих пісень“¹. Поет серцем упізнав рідні музичні інтонації у Шопенових творах. І не випадково: хоч з походження Шопен не був чистокровним поляком і виховувався у далекому від сільських традицій середовищі, та з дитинства він захоплювався народною музикою і щоразу завмирав, зачувши пісню простої дівчини чи танець у виконанні фольклорного ансамблю. В умовах Польщі першої половини XIX ст. композитор мав змогу слухати і засвоювати не тільки польські, але й українські народні пісні та думи.

Українські інтонації в музиці Шопена зауважував не один дослідник, та більш повно першим висвітлив це питання Василь Витвицький². Він розглянув джерела, з яких композитор міг черпати свої українські враження, аналітично порівняв декілька найочевидніших зразків його мелодики з українськими піснями та зробив перші висновки про те, які складники українського фольклору ввійшли до композиторських засобів Шопена.

Фридерик Шопен.

З картини худ. А. Мирешевського.

Бл. 1824 р.

¹ Шевченко Т. Повне зібрання творів: У 6 т.— К., 1963.— Т. 5.— С. 109.

² Витвицький В. Українські впливи у Шопена // Діло.— 1934.— 3—6 трав. Цит. за: Витвицький В. Музикознавчі праці. Публіцистика.— Львів, 2003.— С. 21—26.

Дослідник підкреслив засадничу рису творчого методу польського композитора: „Шопен не був прихильником гармонізацій і опрацювання народних мелодій [...] Питомі народній музиці елементи ритміки, мелодики й гармоніки і засади її форми вніс Шопен у засоби своєї композиторської техніки. Не займався записуванням пісень і не присвячувався спеціальним студіям — та геніальним відчуттям перейняв характеристичні прикмети народної музики і при їх допомозі створив свою індивідуальну музичну мову“³. Українські впливи тісно переплелися в музиці Шопена з польськими. Легко впізнаються у ній оригінальні й сильні ритми польських народних танців. Однак в характері Шопенових мелодій, „у їх м'якості й співучості, у перевазі мінору“, в оздобності мелодійної лінії, перемінності паралельних мажорного й мінорного ладів тощо

Твори Фридерика Шопена.
Париж, 1860 р.

дослідник вбачає виразні прикмети української фольклорної традиції. Сформульовані В. Витвицьким ідеї докладніше розробила через півстоліття Стефанія Павлишин⁴. Дослідниця наповнила їх більшою кількістю аргументів, передусім музичних. Вона показала, що найбільш відчутними у композитора є впливи українських ліричних пісень XIX ст., відомих під назвою „думок“, але трапляються і прикмети коломийок, рапсодичні побудови в дусі козацьких дум і навіть деякі риси підголоскової поліфонії. Тож українська пісенна інтонація різноманітно і цілком органічно вливається у музичну мову Шопена.

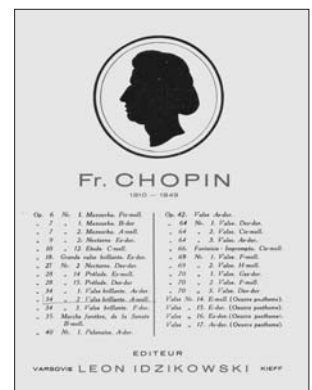
Велична індивідуальність Ф. Шопена відчутно вплинула на подальший розвиток музичного мистецтва. Цього впливу не уникнув жоден з композиторів-піаністів наступних поколінь. Проте для нас особливе значення мають перцепції творчості Шопена в українській музиці, оскільки через його твори приходило й осмислення власної національної традиції. Найбільш безпосередньо зв'язки зі стилем Шопена відобразилися у творчості українських композиторів-романтиків, зокрема Миколи Лисенка. „Шопенівська муза виявилась близькою

Твори Фридерика Шопена.
Варшава, 1882 р.

Лисенкові своєю національною самобутністю, спільністю українського і польського фольклору, а також багатим внутрішнім емоційним змістом, щирістю й безпосередністю почуттів, пісенністю та ліричністю, що притаманні українській ментальності. Сама особистість геніального поляка стала для Лисенка яскравим взірцем служіння народові, завдяки чому усвідомлювалася й власна висока місія народного співця“ — пише дослідниця Римма Сулім⁵. Ці риси, як і деякі конкретні особливості композиторської творчості (жанри, фактура, інтонаційні та гармонічні моделі), знайшли розвиток також у Віктора Косенка, Левка Ревуцького, Василя Барвінського. Можна сказати, що „шопенове коріння“ має вся українська фортеп'янна музика. Воно впізнається у співучасті цілої фактурної тканини, резонансному багатстві звучання, у полімелодичі та гнучкості фортеп'янної техніки. Що особливо цікаво, в творах українських композиторів постмодерної доби — Валентина Сильвестрова і навіть Мирослава Скорика — знову відродилися Шопенові інтонації, засвідчуючи ще раз глибинну спорідненість з українською музичною душею. „Грати дуже ніжним, інтимним тоном, легесенько торкаючись пам'яті слухача, щоб музика звучала в його уяві так, ніби пам'ять слухача сама співає цю музику“, — пише В. Сильвестров в анотації до своїх п'єс, і в пам'яті справді відроджується світ Шопена.

Невід'ємною складовою стали твори великого польського композитора у репертуарі українських піаністів. Їх почали виконувати в Україні ще за життя композитора — у 40-х роках XIX ст. Інтуїтивне схоплення тих емоційних та мелодійних особливостей, які близькі українцям, дало можливість створити неповторну українську інтерпретацію творів, належних до загальнонародської спадщини. У цьому особливо відзначилася славна українська піаністка першої половини XX ст. Любка Колесса. Ще молодою випускницею Віденської академії музики вона розпочала свою артистичну кар'єру виконанням у 1921 р. Концерту e-moll Шопена, а від початку 1930-х рр. ввела у свої концертні виступи монографічну програму творів польського композитора. Конкретний склад програми варіювався: з великих творів у ній могли бути Полонез fis-moll і Концертне Allegro, або ж дві Сонати — h-moll та b-moll, або Andante spianato і Полонез Es-dur. Ці фундаментальні композиції доповнювалися добірками різноманітних мініатюр — прелюдій, мазурок, вальсів, ноктюр-

Твори Фридерика Шопена.
(Valse brillante, op. 34, N 2)
Варшава, 1918 р.

³ Витвицький В. Українські впливи у Шопена. — С. 21—26.

⁴ Павлишин С. Український фольклор у творчості Ф. Шопена (1987) // Фридерик Шопен: Збірка статей. — Львів, 2000. — С. 5—17.

⁵ Сулім Р. М. Лисенко і Ф. Шопен у контексті українсько-польських культурних зв'язків / Автореф. дис. канд. мист. — К., 1999. — С. 11.

нів чи експромтів. Шопенівську програму артистка з великим успіхом грала у німецьких містах: Потсдамі, Берліні, Мюнхені, Бремені, Оейнгаузені, Кенігсберзі, під час гастролей 1938 р. в Ріо-де-Жанейро, а 1948 р. — в Торонто. У музикантів викликали спеціальне зацікавлення бездоганно відшліфовані фортеп'янно-виразові засоби Колесси. В критичних статтях читаємо детальний аналіз її звукової палітри, блискучої техніки, темпоритму. Проте головну цінність все ж становили не секрети піаністичної майстерності, а особистий підхід до розуміння шопенівської музики, корені якого багато хто з критиків вбачав власне

Титульна сторінка праці Людмили Касьяненко „Виконавська інтерпретація фактури прелюдій Ф. Шопена“. К., 2001 р.

в українському походженні, національних особливостях почувань: „Спершу Любка Колесса ніби бентежить досвідченого слухача. Є щось в її грі, що стоїть поза звичним способом інтерпретації, і людина це не одразу може збагнути. Незабаром стає зрозуміло: Любка Колесса всюди шукає мелодію — в проведенні головної теми, другорядної, в басі чи в дисканті. І тому навіть перехідний пасаж, який в інших звучить непомітно, у неї набуває самостійного значення. Тому кожна композиція в її виконанні, висвітлена зсередини від початку й

до кінця, набуває весняного настрою, урочистості, а водночас ніжності й плавності. Без сумніву, ця мелодійність гри Любки Колесси має коріння в слов'янському і, зокрема, українському походженні артистки. Українці всюди відомі своїми піснями. Чари цих пісень чуються з-під швидких і навдивовижно рухливих пальців піаністки [...] Слов'янське у Любки Колесси — її сором'язлива дівоча пристрасть — і дало можливість їй краще заграти [...] Шопена“⁶.

На творчість Ф. Шопена відгукнулося й українське музикознавство (щоправда, найпізніше): у 1999 р., до 150-річчя пам'яті композитора впорядковано, а наступного року видано збірку статей про його творчість та про її сприйняття в Україні. До книжки увійшли дослідження вчених з Києва, Львова, Одеси, Харкова, а також переклади польських і англійських текстів. Її впорядкував та ґрунтовно відредагував Ярема Якуб'як, проректор тодішнього Вищого музичного інституту ім. М. Лисенка у Львові.

Музика Фридерика Шопена увійшла вагомою складовою до музичної культури України, і це є однією з найкращих сторінок в історії взаємин українського та польського народів.

Обкладинка досліджень Василя Витвицького „Музикознавчі праці. Публіцистика“, серед яких розвідки про Ф. Шопена. Львів, 2003 р.

Наталія КАШКАДАМОВА

Львів у творчості Юрія (Єжи) Глоговського

1772 р. Львів захопила Австрія, прийшов новий етап в історії міста. Колись неприступні, середньовічні фортифікації стали руїнами, на багатьох кам'яницях виднілися глибокі тріщини і в міських метриках їх фіксували як „рудери“. Після касати чернечих орденів без господаря залишилися майже тридцять розкішних церков і костелів. Як переказують хроністи, багато мешканців тоді покинули Львів. З-поміж тих, хто залишився у місті¹, видатний архітектор міста і художник Юрій (Єжи) Глоговський.

Про цього митця написано мало, в повідомленнях відображені лише поодинокі, дуже фрагментарні сторінки його життя і праці.

Відомо, що творчі замишування Ю. Глоговського-художника торкнулись як архітектури, так і образотворчого мистецтва. Окремий акцент він зробив на історико-географічному колориті Галичини, малюванні Львова, його пам'яток культури та мешканців.

З-поміж багатьох художніх зацікавлень провідним у творчості Ю. Глоговського був краєвид.

Під час виконання своїх рисунків і акварелей митець неодноразово звертався до напряму у живописі вестити, що виник ще наприкінці XVII ст. і найповніше проявився у творчості італійських майстрів. Цей художній напрям надавав красивим живої поетичності. У зв'язку з цим творчість митців отримала значний відгук у різних художніх сферах XVIII ст., а потрапляючи в інші країни, репрезентувала характерні регіональні відмінності. (В Галичині важливу роль у поширенні і розвитку вестити відіграв Б. Белотто, послідовник А. Канала). Використання цього напрямку в мистецькому середовищі Львова було спричинено великою мірою перебудовою і переплануванням міста. Протягом 1772—1820 рр. були розібрані оборонні споруди, засипані землею рови. До старого міста приєднано численні передмістя, юридики. Багато уваги приділялося містобудівним роботам, а контроль за ними здійснювала Галицька дирекція будівництва. У місті активно працювали архітектори, інженери і будівничі, а поряд із ними — художники, які з документальною

⁶ Шишманов Д. Первий концерт на Любка Колесса // Слово (Софія).— 1930.— 12 квіт.

¹ Малець С. За часів Маркіяна Шашкевича.— Львів, 1998.— С. 7.